

*Lingwiści
i inni*

*Przewodnik
po interpretacjach wierszy współczesnych*

*Prace Naukowe
Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 1474*

DARIUSZ PAWELEC

Lingwiści i inni

**PRZEWODNIK PO INTERPRETACJACH
WIERSZY WSPÓŁCZESNYCH**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego KATOWICE 1994

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Jerzy Paszek

Recenzent
Seweryna Wysłouch

Projekt okładki i strony tytułowej
Bogumiła Dembińska

Redaktor
Małgorzata Poglódek

Redaktor techniczny
Alicja Zajączkowska

Korektor
Barbara Todos-Burny

Copyright © 1994
by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 83-226-0591-9

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12 B, 40-007 Katowice

Wydanie I. Ark. druk. 9,25. Ark. wyd. 12,0. Przekazano do składu
w listopadzie 1994 r. Druk ukończono w grudniu 1994 r. Papier offset.
kl. III, 70 g., 70×100   Cena 50 000 zł (5,00 zł)

Skład i łamanie: Agencja Poligraficzno-Wydawnicza „Compal”
43-300 Bielsko-Biala, ul. Matusiaka 9/146

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny Wydawnictwa „Augustana”
43-300 Bielsko-Biala, pl. ks. M. Lutra 3

Spis rzeczy

Poezja wobec języka — język wobec świata	7
Sroczność (Czesław Miłosz)	9
Moja wierna mowa (Czesław Miłosz)	26
Podłogo, błogosław (Miron Białoszewski)	51
Kabaret Kici Koci (Miron Białoszewski)	66
Język, to dzięki mięso (Ryszard Krynicki)	84
U końca wojny dwudziestodwuletniej (Stanisław Barańczak)	103
Tłum, który tłum i tłumaczy (Stanisław Barańczak)	124
Summary	147
Résumé	148

Poezja wobec języka — język wobec świata

Poezja wobec języka to rozstrzygnięcie artystyczne, które Edward Balcerzan¹ określił mianem „horyzontu lingwistycznego” słowa poetyckiego. Wiersze współczesne, których lekturę chciałbym zaproponować w niniejszym „przewodniku po interpretacjach”, mieszczą się właśnie w tak pojmowanym obszarze działań twórczych. Nie oznacza to jednak, iż przedstawiana praca miałaby pełnić funkcję podręcznika „poezji lingwistycznej” — ten termin uzyskał swoją jednoznaczną historycznoliteracką definicję w artykule Janusza Sławińskiego z 1965 roku². Dobór tekstów do przewodnika wymyka się zatem funkcjonującemu już terminowi, choć obejmuje dokonania „pierwszego” (Białoszewski) i „drugiego” (Krynicki, Barańczak) pokolenia lingwistów. Tych ostatnich reprezentują wiersze najbardziej charakterystyczne dla nowofalowego „neolingwizmu” z lat 1968—1976. Miron Białoszewski przedstawiony został na przykładzie zaczerpniętym z tomu debiutanckiego z roku 1956 oraz przez „wojenną odsłonę” *Kabaretu Kici Koci* opublikowanego już po śmierci poety. Dwa podsuwane tu do lektury wiersze Czesława Miłosza kierują się w stronę języka w sposób odmienny od propozycji obu pokoleń lingwistów. Edward Balcerzan w przywołanej już pracy widzi w wierszach Miłosza wyraz „oferty funkcjonalności” horyzontu lingwistycznego słowa poetyckiego — „normy odbioru wiersza — pisze Balcerzan — są tu normami przekładu intralingwistycznego: z polskiego na polski”³.

Jak poruszać się po tym przewodniku? Z pewnością nie należy go czytać strona po stronie. Układ każdego rozdziału skłaniać ma do lektury aktywnej. Czytelnik nie znajdzie tu gotowego pomysłu, zamkniętej interpretacji. Rozpoczynające każdy rozdział *Uwagi o lekturze* wyznaczają jedynie pole możliwości

¹ Zob. E. Balcerzan: *Poezja polska w latach 1939—1965*. Cz. 2. Warszawa 1988.

² J. Sławiński: *Próba porządkowania doświadczeń. Nowatorskie przedsięwzięcia poezji polskiej lat ostatnich*. W: *Z problemów literatury polskiej XX wieku*. T. 3: *Literatura Polski Ludowej*. Warszawa 1965.

³ „Wolno przemawiać zagadkami i łamigłówkami. Ale muszą być one czytelne: muszą odsyłać do wiedzy pozatekstowej.” E. Balcerzan: *Poezja polska...*, s. 119.

dla potencjalnego interpretatora — mechanizm czekający na samodzielne uruchomienie różnorodnych aspektów: poznawczego, biograficznego czy intertekstualnego. Każdorazowo ów akt „czytania rozumiejącego” może skłonić do wyboru innej z otwartych w *Kontekstach*, *Nawiązaniach i kontynuacjach*, *Odmianach tekstu*, *Materialach*, a nawet w *Notach o autorze dróg*. Układ rozdziału jest trójstopniowy, umożliwiającą lekturę wiersza na różnych poziomach trudności. Na każdym z poziomów można tę lekturę zakończyć w zależności od stopnia polonistycznego zaawansowania: ucznia, studenta, nauczyciela języka polskiego.

Książka niniejsza ma ambicje pośredniczenia w lekturze wierszy autorów obecnych w programie szkolnym, a uchodzących za reprezentantów nurtu najbardziej hermetycznego i trudnego w procesie dydaktycznym. Publikacja ta chciałaby zarazem stwarzać podstawę do kształcenia wielokierunkowego, które łączy historię literatury, poetykę i wiedzę o tradycji literackiej ze znajomością rozlicznych kontekstów (historycznych, filozoficznych, politycznych) warunkujących rozumienie. Praca ta powstała z myślą o dostarczaniu materiału na lekcje języka polskiego oraz do ćwiczeń uniwersyteckich.

Dariusz Pawelec

Representatives of the linguistic school of literary studies and others
A guidebook to the interpretations of modern poems

Summary

The book is composed of seven parts each of which is devoted to a separate poem. The discussed poems are: *Sroczość* (*The quality of being a magpie*), and *Moja wierna mowa* (*Oh, my faithful speech!*) by Czesław Miłosz, *Podłoga, błogosław* (*Oh, bless us you floor!*) and *Kabaret Kici Koci* (*The „Pussy, pussy” cabaret*) by Miron Białoszewski, *Język, to dzikie mięso* (*The tongue is a wild meat*) by Ryszard Krynicki, and *U końca wojny dwudziestodwuletniej* (*At the end of a twenty two year war*), and *Tłum, który tłum i tłumaczy* (*A crowd which suppresses and explains*) by Stanisław Barańczak. Each chapter contains *Remarks about reading*, which delimit the possibilities of interpretation and constitute a kind of mechanism waiting to be individually set into motion with regard to various cognitive, biographic, and intertextual aspects. The chapters also contain the following sections: *Contexts*, *References and Continuations*, *Varieties of the text*, *Materials*, *Biographic notes about the authors*. Each chapter is arranged according to the degree of difficulty. The studying of the book can be limited to a particular level of difficulty, depending on the learner's advancement in Polish studies, whether he or she be a pupil, a student, or a teacher of Polish. The purpose of the work in question is to provide a sufficient amount of learning material that could be used at lessons of Polish or for university classes.

Dariusz Pawelec

Linguistes et autres
Le guide d'interprétations de poésies contemporaines

Résumé

Le livre est composé de sept parties, dont chacune est consacrée à un poème à part. Les poèmes suivants sont analysés: *Sroczóść* et *Moja wierna mowa* (*Ma langue fidèle*) de Czesław Miłosz, *Podlogo, błogosław* et *Kabaret Kici Koci* de Miron Białoszewski, *Język, to dzikie mięso* (*La langue est une viande sauvage*) de Ryszard Krynicki et *U końca wojny dwudziestodwuletniej* (*Au bout de la guerre de vingt ans*) et *Thum, który thumi i tłumaczy* (*La foule qui gronde et explique*) de Stanisław Barańczak. Chaque chapitre contient des *Remarques sur la lecture*, qui, en déterminant le cadre d'interprétation, constituent un certain mécanisme attendant une découverte de certains aspects: cognitif, biographique, intertextuel. De plus, les chapitres sont composés de parties suivantes: *Konteksty* (*Contextes*), *Nawiązania i kontynuacje* (*Relations et continuations*), *Odmiany tekstu* (*Formes de texte*), *Materiały* (*Matériaux*), *Noty o autorze* (*Notes sur l'auteur*). La structure de chapitres a trois dimensions, permettant la lecture à de différents niveaux de difficultés. La lecture peut être arrêtée sur chaque niveau, en fonction de l'avancement d'étude par: élève, étudiant, professeur du polonais. Ce travail a été effectué, ayant comme objectif de fournir des matériaux pour les cours du polonais et travaux universitaires.